

דבר האידה

לפני מספר שנים השתתפתי ביום עיון למחנכים. אחד המרצים, נעמד לנאום בביטחון רב, תוך שהציג תפיסה שזעזעה אותי עד עמקי נשמת. בדבריו הסביר שתפקידם של המחנכים הוא, לבנות מערכת חינוך שתפעל בדיוק כמו קו ייצור תעשייתי. בהתלהבות תיאר את ביקורו במפעל גדול, שם התרשם כיצד מוצרים העוברים בהצלחה את שלבי הבקרה יוצאים לשינוק, ואלו שנכשלים מופנים הצידה כבלתי ראויים.

"כך בדיוק", הכריז בנחרצות, "יש לבנות את מוסדות החינוך שלנו".

ישבתי במקומי, המום ונסער. האם זוהי באמת התפיסה הראויה לחינוך נשמות ישראל? האם מערכת חינוך יהודית אמיתית יכולה להיות מבוססת על עקרונות של פס ייצור תעשייתי? הרי התורה עצמה מלמדת אותנו את ההיפך הגמור! "**חנך לנער על פי דרכו**" - על פי דרכו הייחודית, הפרטית, המיוחדת לו ולו בלבד.

חג הפסח - חג החינוך האיש

בחג הפסח, שהוא במהותו חג החינוך, אנו רואים בבהירות כיצד התורה מדגישה את הפן האישי והייחודי של כל יחיד. חכמינו לימדונו: "**לפי דעתו של בן אביו מלמדו**". כל הציוויים בהקשר זה מנוסחים בלשון יחיד: "**והגדת לבנך**", "**למען תספר באזני בנך**".

ומה מיוחד ומאיר עיניים הוא המושג "**כנגד ארבעה בנים דיברה תורה**" - התורה אינה מדברת על "ארבעה סוגי תלמידים" או "ארבע קטגוריות", אלא על ארבעה בנים - כל אחד הוא עולם ומלואו, בן יחיד לאביו שבשמים, עם צרכים, יכולות, אתגרים וכישרונות משלו.

אמנות החינוך האמיתית

האתגר הגדול, אם כן, הוא כיצד לבנות מערכת חינוכית ממוסדת שתצליח, בתוך המסגרת הכללית, להעניק לכל תלמיד את החינוך המותאם בדיוק עבורו. זוהי אמנות של ממש, הדורשת תבונה, רגישות ודקות הבחנה.

הפלא יועץ בעומק חכמתו, הגדיר זאת בצורה מופלאה (בערך סבלנות):

"**הכל לפי מה שהוא אדם ולפי דעתו של בן ולפי שניו ולפי מידותיו ולפי השעה ולפי הצורך, צריך פלס ומאזני משפט ושיקול הדעת בשקל הקודש איזוהי דרך ישרה**".

החזון של האירה

האירה חרתה על דגלה משימה קדושה זו: לבנות מערכות חינוך פרטניות המותאמות לכל תלמיד באשר הוא, להגיע ולחנך כל אחד לפי דרכו הייחודית, ולהוביל למצב שבו כל אחד ואחד יבנה את עצמו בתורה, בעבודת ה' ובהצלחה בחיים.

בימים אלה, האירה מתחדשת עם מיתוג חדש ורענן, ומתחילה להשיק סדרה של מוצרים חינוכיים ייחודיים. צוות מומחים, מלא תשוקה ומסירות, יושב ומשקיע הון רב, זמן ומחשבה, כדי לפתח כלים מושלמים לעולם החינוך והטיפול.

בעזרת ה' בתקופה הקרובה נשיק את המוצרים האלה - כל אחד בעיתו, כשהיה בשל ומוכן, עומד בסטנדרטים הגבוהים ביותר של מצוינות. כי כשמדובר בחינוך נשמות ישראל, אין מקום לפשרות.

פסח בלל וללח
חג אילנות וייצן

הנפש והחינוך

ע"פ התורה

יוצאים לחירות

את עצמו ממש שכבר יוצא - אז יתחיל לקרות יציאה אמיתית. וממשיך השפת אמת לבאר:

"ו'ל' ג'כ כנ'ל שע"י אמונה נכנס לתוך הכלל ובוודאי בכלל היה יציאת מצרים לנקודה הישראלית שמשם נמשך חיים לכל איש ישראל, רק ע"י אמונה באין לזה. ואחר שרואה עצמו כאילו יצא. ויודע ומאמין כי גם ההארה שיש לו לא היה לו"ל יציאת מצרים, על ידי זה נתגלה לו שרואה איך יוצא באמת".

הסיפור גורם לכירור

הסיפור מסייע לאדם לצאת מן המיצר, שכן כשאדם ששרוי בתוך מצוקה, הרי בדרך כלל אינו מודע לכך ואינו יודע כלל שנמצא שם. ואף במידה שהוא כן יודע ומרגיש מצוקה, עדיין זה מוסתר בקרבו ואינו בא לידי ביטוי, אך על ידי סיפור הדברים, מתברר ומתגלה לו מצבו, וכך יכול לאט לאט לפעול כיצד להשתחרר ולצאת ממצוקתו. וכך מסביר השפת אמת:

"והוא הסיפור לשון בירור וגילוי מפורשת, כי בכל דור יש יציאת מצרים לפני ענין הדור, וכל זה היה בשעת יציאת מצרים. וכפי אמונת האדם כאילו יצא נתגלה בחי' זו ומרגיש מיציאת מצרים של עתה ויכול לצאת כל אחד ממיצר שלו".

ולסיכום: ישנם שלושה שלבים לצאת מהקשיים:

א. אמונה ורצון - האמונה ביכולת לצאת מהקושי, והרצון לצאת מהמצב הקודם. כמבואר בשפת אמת ש"אמונת האדם כאילו יצא" - שממש מאמין ומרגיש כאילו יצא - גורם לו באמת לצאת ולפתחת השערים.

ב. דמיון מודרך - האדם צריך לעשות דמיון מודרך לחשוב כיצד ייראה היציאה, כמו שכתוב "חייב אדם לראות את עצמו".

ג. הדיבור והסיפור - הדיבור והסיפור לאדם שיקשיב לך, לאיש מקצוע או לאדם שאתה מאמין בו ויש לו את היכולת לעזור לך. על ידי כך אכן תוכל לצאת מהקשיים לעבר החירות הנדרשת.

הרבה פעמים האדם נמצא במיצר, בבית סוהר פנימי. כל אחד עם ה"מצרים" שלו. לפעמים מרגיש האדם שהכל צר, הכל במיצר - אין לו מרחב, אין לו חירות. הוא עושה דברים שאיננו רוצה בהם, פעולות שאינן קשורות אליו, ושואל את עצמו: "למה אני עושה כך? למה אני מתנהג כך? איפה אני? למה אני כל כך שבוי? משועבד?"

והנה שנינו וכן אומרים בנוסח ההגדה "חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים". ולכאורה יש להבין למה כתוב 'חייב אדם בלשון יחיד, הרי יציאת מצרים הייתה יציאה כללית לכל עם ישראל, מעמד מכונן של יציאה מגלות מצרים לגאולה. אלא שמרומז כאן על היציאה הפרטית של כל אדם, וכימי צאתנו מארץ מצרים כך גם כיום כל אדם יכול לצאת מ"מצרים" הפרטית שלו.

אמונה ורצון לצאת

בכדי שאדם יעשה שינוי ויצא ממקום למשנהו, מעבדות לחירות, ממיצר לגאולה, הריהו חייב קודם כל לרצות בכך ולהאמין שבאמת ביכולתו לצאת לחורין. כאשר אין לאדם רצון ואמונה לצאת מהשעבוד ומבעיותיו, לא יוכל לעולם לצאת ולהשתחרר מהם. בכל דור ודור יוצאים ממצרים, ובוודאי שה"מצרים" של דורנו שונה לגמרי מה"מצרים" של אבותינו. וכך מסביר השפת אמת לפסח [תרל"א]:

"**בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים**" (פסחים קט"ז, ב) ואח"כ אמר 'ואותנו הוציא: ונראה כי ע"י אמונה שיש יציאת מצרים לכל דור ודור נתגלה זה. ומהר"ל כתב כי בכלל היה כל אחד ביציאת מצרים, רק חייב לראות כאילו יצא בפרט ע"ש. רק כאשר מאמין האדם שיוכל לצאת ממצרים באופן פרטי רק אז הוא זוכה לצאת מהמיצר".

לראות את עצמו יוצא

בכדי שאדם יצא לחירות הוא חייב לראות את עצמו יוצא. כאשר אדם נמצא בתוך מיצר, במקום של מחסור וקושי, הוא יכול להישאר שם עד שיתחיל לחשוב שרוצה לצאת מהמיצר ויראה

התבוננות

במשנת האידה

התבונה שמעבר לשכל - הסיפור מדבר אל הלב

חפגוש שלא יישכח

ואז בשקט ובחדות הפריך כל טענה שהעליתי, מביא ראיות נגדיות מהש"ס ומהפוסקים, מראה כיצד דברי חז"ל יכולים להתפרש אחרת בהקשרים שונים.

הבנתי שאני נתקל בחומה. ככל שהרביתי במקורות ובראיות, כך הוא התבצר יותר בעמדתו, משתמש בחריפותו כמגן.

בפגישה הבאה החלטתי לשנות גישה. במקום להביא עוד ועוד מקורות, סיפרתי לו סיפור אישי מתקופת היותי בחור ישיבה. איך אני, שגם הייתי נחשב ל"מתמיד", החלטתי לחזק את עצמי בלימוד על-ידי התרחקות מחברה. סיפרתי כיצד עם הזמן הרגשתי ניתוק רוחני, איך הלימוד אמנם היה טוב מבחינה אינטלקטואלית, אך היה חסר שמחה וחיות. סיפרתי על רבי שמעון בר יוחאי שאחרי שיצא מהמערה היה צריך ללמוד מחדש איך להתחבר לעולם.

נכנסתי לחדר המשגית בישיבה. מולי ישב מנחם, בחור בן 17, עילוי אמיתי בלימוד גמרא. בחור שהרבנים התפעלו מחריפותו, מעומק סברתו ומיכולתו להקשות ולתרוץ בשיעורים. עם זאת, המשגית הפנה אותו אליי לשיחה לאחר שהבחין כי מנחם מתבודד יותר ויותר בחדרו, ממעט בשיחות עם חבריו לשיעור, ונמנע מלהשתתף בפעילויות הישיבה.

"איני מבין מדוע כבודו ביקש לשוחח עמי", פתח מנחם בקול שקט אך בטוח. "נכון, אני מעדיף לשבת וללמוד על פני שיחות חולין בחדר האוכל או טיולים בלילות שיש. האם זו סיבה לדאגה? האם לא לשם כך באתי לישיבה - ללמוד תורה ולהתעלות?"

ניסיתי להסביר למנחם את חשיבות ה"וקנה לך חבר", את מאמר חז"ל "או חברותא או מיתותא", ואת דברי הרמב"ם על חשיבות החיים החברתיים לאיזון הנפש. הסברתי, ציטטתי, הבאתי מקורות. מנחם הקשיב בנימוס,

פתאום ראיתי שינוי בעיניו של מנחם. הן הביעו הקשבה אמיתית, לא רק נימוסית. וכשסיימתי, הוא שתק רגע ארוך, ואז אמר: "כבוד הרב, האמת היא שאני... מפחד. אני מרגיש שאם אני לא אהיה העילוי של השיעור, אם אבזבז זמן על דברים אחרים, אני לא שווה. זה מה שלימדו אותי תמיד - שהערך שלי נקבע לפי כמה שאני מצטיין בלימוד...".

הסיפור האישי פתח את ליבו באופן שכל הציטוטים והמקורות לא הצליחו לעשות.

"כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו זקנים"

בהגדה של פסח אנו קוראים: "ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים".

הייתכן שכולנו חכמים? כולנו נבונים? כולנו זקנים? אכן, פלא הדבר שכל אדם בטוח שהוא החכם ביותר, הנבון ביותר. אנשים בעלי ביטחון עצמי בטוחים בעצמם שהם חכמים, ולכן ברוב המקרים יחשבו שהם עושים את הדברים הנכונים והטובים.

אם ננסה להעמיד אדם על טעותו, בדרך כלל הוא ידחה אותנו בשתי ידיים, כי הרי הוא אווז את עצמו

לחכם כמותו, ואף יותר. ואם ננסה לומר דעה אחרת, הדבר יידחה, כי כולם - חכמים, נבונים, זקנים - בטוחים שהשפה איתם צריכה להיות שפה שכלית גבוהה.

אך כאשר מדברים לאנשים חכמים בשפה השכלית, הם נאטמים. כל אחד אומר לעצמו "אני גם חכם כמוהו, יש לי גם מה 'למכור', אני יכול לפרוך את דבריו".

אולם כאשר מדברים בשפה הרגשית - אין לחכם מענה ואין לו התנגדות.

לכן בהגדה נאמר: "אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו זקנים" - הדרך להכניס את ערכה של יציאת מצרים היא על ידי הסיפור, כי הסיפור בכוחו לעורר רגשות. כשמעוררים את הרגשות, אין הבדל בין חכמים ונבונים לאלו שאינם כאלו - כולם מתרגשים באותה מידה.

זו חכמתה של ההגדה, וזו גם החכמה שאנו כמחנכים וכמשפיעים בעולם הישיבות צריכים לאמץ: הדרך אל הלב אינה עוברת תמיד דרך עיון בסוגיות ובמקורות. לפעמים סיפור פשוט, חוויה אישית ושיתוף רגשי כנה הם המפתח האמיתי להשפעה על נפש הבחור - גם הלומד והעילוי ביותר.

מאידים

תנופות מאידי חינוך

אבות עם בנים בשטח: חיבור שמשנה חיים

מהטלפונים ומהלחצים היומיומיים, ומגיעים יחד עם בניהם לפעילות ייחודית בשטח. "בדורנו", מסביר הרב כץ, "הזמן שאבות ובנים מבלים יחד הולך ומתמעט, בעוד שהחיבור הזה הוא מהיסודות החשובים ביותר בחינוך יהודי אמיתי".

הרב כץ מדגיש במיוחד את חשיבות האמון ההדדי: "תתארו לכם אבא שלא סומך על הבן שלו, או בן שלא סומך על אבא שלו... זה כואב עד עמקי הנפש וזה פתח לקשיים רבים בחיים. במסגרת

בכל שבוע נציג בפניכם, קוראים יקרים, אישיות חינוכית מיוחדת המאירה את עולם החינוך בדרכה הייחודית. והפעם, רצינו להכיר לכם איש חינוך יוצא דופן, הפועל בשטח כבר למעלה מ-15 שנה לחיזוק הקשר בין אבות לבנים.

הרב חיים כץ, מייסד ויוזם המיזם "אבות עם בנים בשטח", פיתח גישה חינוכית ייחודית המבוססת על ניסיון רב בעבודה עם משפחות. מדובר בתכנית מעשית שבה אבות מתנתקים לחלוטין מהשגרה,

הפעילות אנו מייצרים חוויות שבונות את האמון הזה באופן טבעי".

התכנית מציעה מסלולים מותאמים לגילאים שונים: פעילות בטבע לילדים בגילאי 8-10, חוויה ממושכת יותר לגילאי 10-14, ומסע במדבר לבחורי ישיבה. בכל המסלולים, אבות ובנים יוצאים יחד אל מחוץ לשגרה, עוסקים בפעילויות שטח מאתגרות ומהנות, ובונים קשר מיחד דרך חוויות משותפות. בנוסף, קיימת גם תכנית "אבות עם בנים נשואים" בשעות אחר הצהריים. חשוב להדגיש שהמיזם מיועד דווקא לילדים ונוער רגילים הלומדים במסגרות חינוך רגילות, ולא למתמודדים.

בפעילויות, האבות והבנים מתמודדים יחד עם אתגרים ויוצרים שפה חדשה

של חיבור אמיתי. כפי שמדגיש הרב כץ: "הפעילויות המשותפות יוצרות חווית עומק שנחקקת בלב האב והבן לשנים רבות".

עדויות רבות מגיעות ממשותפי התכנית. כפי שהעיד אחד האבות: "זה רובד אחר בקשר שלא הכרתי ולא חלמתי שהוא קיים... זו מתנה לאבא ולבן לכל החיים".

ב"ה, התכנית זכתה להצלחה רבה עם למעלה מ-6,000 אבות ובנים שכבר השתתפו בה, והיא פועלת לא רק בארץ אלא גם בקהילות קדושות באנגליה, שווייץ, ברזיל ועוד. כפי שהרב כץ מסכם: "חיבור אמיתי ועמוק בין אבות לבנים יחסוך כל כך הרבה צער בעתיד וייתן כוח וחוסן לילד להתמודדות עם אתגרי החיים".